

Hartelijk dank voor uw interesse in de Oogst 4 conferentie!

Tijdens Oogst 4 maakt u kennis met de opbrengsten van onderzoeken die onlangs zijn afgerond en die u kunt benutten in uw eigen school. Ook wordt stilgestaan bij lopende R&D projecten en krijgt u een eerste impressie van nieuwe kennis die nog in ontwikkeling is. U hoort tenslotte de ervaringen van collega's van scholen die participeren in projecten en daaraan een eigen bijdrage leveren.

Er zijn deze dag zes Programmaliijnen.

1. Taal en Rekenen (Doorlopende leerlijnen);
2. De leraar;
3. Passend onderwijs en zorg;
4. Opbrengstgericht werken;
5. School en omgeving;
6. Bestuur, management en onderwijskwaliteit.

Per programmaliijn is er één symposium en zijn er één of meerdere workshops, soms tegelijkertijd. U kunt één symposium en twee workshops volgen. Dit document is bedoeld om u te helpen een keuze te maken. Als u zich aanmeldt voor Oogst 4, kunt laten weten welke onderdelen van het programma u wilt volgen. Het aantal deelnemers per workshop is vaak beperkt, dus geef zo snel mogelijk uw voorkeur aan ons door.

Tot ziens op woensdag 11 april 2012 in Ede!
Namens de directeuren van APS, CPS en KPC Groep

Johan van der Horst

Voorzitter Vereniging de Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra

P.S. Achter de titel van iedere workshop vindt u tussen haakjes de ronde waarin deze workshop wordt gegeven.

Programma Oogst 4

11 april 2012, De Reehorst, Ede

Programma

9.30 uur	ontvangst
10.00 uur	opening
10.15 uur	presentatie Ap Dijksterhuis
10.45 uur	pauze
11.00 uur	symposia
12.30 uur	lunch
13.30 uur	workshops ronde 1
14.45 uur	pauze
15.00 uur	workshops ronde 2
16.15 uur	afsluiting
16.45 uur	borrel

Presentatie Ab Dijksterhuis

Het onbewuste regeert

We zijn geneigd om te denken dat ons bewustzijn allesbepalend is. Met ons bewustzijn nemen we belangrijke beslissingen en ons bewustzijn fungeert als een soort CEO in ons brein. Recent wetenschappelijk onderzoek laat zien dat deze zienswijze niet klopt. Juist onze onbewuste psychologische processen bepalen wat we doen, wat we voelen, en zeker ook wat we willen. Ons gedrag wordt grotendeels bepaald door onbewuste meningen en door onze omgeving. Ook blijkt dat moeilijke en belangrijke beslissingen vooral door onbewuste processen gestuurd worden. Dit is helemaal niet erg, aangezien juist beslissingen die door onbewust "denkwerk" tot stand komen vaak beter zijn dan beslissingen waarmee ons bewustzijn zich teveel bemoeit. Je zou zelfs kunnen zeggen dat beslissingen op basis van ons onbewuste vaak rationeler zijn dan beslissingen waarover veel bewust is nagedacht.

Ap Dijksterhuis doet onderzoek naar de rol van het onbewuste bij het nemen van beslissingen. Dit onderzoek heeft ook een toepassing in het onderwijs; samenwerking tussen universiteit en de LPC is een vorm om wetenschappelijke kennis ook voor onderwijs toegankelijk te maken.

Symposium

Taal en Rekenen, wat hebben we geleerd na de referentiekaders

Jose van der Hoeven (KPC groep), Judith Richters (CPS), Martin van Reeuwijk (APS)

Na de wettelijke vaststelling van de referentiekaders in 2010 zijn scholen aan zet om een invulling te geven aan taal en rekenen. Het gaat dan om een betere aansluiting tussen po en vo, om het niveau voor taal en rekenen op het vo op te peil te brengen en te houden en om leerlingen in het vo voor te bereiden op het halen van het gewenste niveau aan het eind van het vo.

De LPC hebben de afgelopen jaren in verschillende R&D-projecten vraagstukken die voortvloeien uit de hernieuwde aandacht voor taal en rekenen aangepakt. Het wat (de inhoud) is door de overheid vastgelegd, het is aan de scholen om hier uitvoering aan te geven (het hoe). In dit symposium laten we in drie korte presentaties de opbrengsten uit enkele lopende en afgeronde R&D-projecten zien; concrete tips, suggesties, richtlijnen, gelardeerd met good practices. Wat hebben we geleerd en waar kunnen scholen hun voordeel mee doen?

Na de presentaties zullen we aan de hand van stellingen een discussie voeren over de belangrijkste vragen en kwesties die op scholen spelen bij de invoering van de referentiekaders. In een interactieve werkvorm zal de zaal betrokken worden om zo gezamenlijk een mogelijke richting te vinden waarin vervolgonderzoek en -ontwikkeling kan worden uitgevoerd.

Workshops

Wat kan de schoolleiding doen aan doorlopende leerlijnen in havo/vwo-scholen? (ronde 1)

Geppie Bootsma (APS)

In het project 'doorlopende leertrajecten havo/vwo' was de centrale vraag: "Hoe kan de schoolleiding door middel van interventies, in de taakstelling en de taakuitvoering van secties en/of (afdelings-) teams doorgaande leertrajecten realiseren?"

Doel van het project was om inzicht te krijgen in de factoren die bepalend zijn voor de mate waarin secties en teams verticale en horizontale samenhang tot stand brengen en het succes van de interventies van de schoolleiding.

De resultaten van het onderzoek hebben we verwerkt in een website, die we in de workshop presenteren. Daarin geven we een aantal do's en valkuilen aan op het niveau van de schoolleiding en op het niveau van teams en secties. Deze tips illustreren we met voorbeelden uit de scholen waar we in het kader van dit project mee hebben samengewerkt.

Vervolgens gaan we met de deelnemers in gesprek over welke valkuilen zij zien en/of herkennen uit de eigen praktijk, en ook vragen we welke tips de deelnemers kunnen toevoegen. Zo verlaten de deelnemers de workshop met praktische ideeën voor de eigen praktijk.

Lezen en schrijven in de onderbouw van het voortgezet onderwijs (ronde 1)

José van der Hoeven en Kris Verbeeck (KPC Groep)

Steeds meer vo-scholen kiezen in de onderbouw voor een aanpak waarbij de nadruk ligt op leergebieden en op zelfsturing door de leerling. Scholen, die hun onderwijs op deze manier inrichten, worstelen met de manier waarop leerdoelen voor het vak Nederlands en de referentieniveaus van de commissie Meijerink (en met name op het gebied van lezen en schrijven) geïntegreerd kunnen worden. Te denken valt aan spelling en grammatica, maar vooral ook aan leerdoelen als kennis van genres, stilistische vaardigheden, beschouwing van eigen teksten, lees- en schrijfstrategieën en taalbeschouwelijke vaardigheden.

In een driejarige project (2010-2012) wordt een prototype voor het lees- en schrijf aanbod in de onderbouw havo/vwo ontwikkeld, dat de integratie van lezen en schrijven in het onderwijsaanbod mogelijk maakt. Gekozen is voor een opzet, waarbij de tekstgenres het uitgangspunt vormen. Bij deze tekstgenres worden lees- en schrijfopdrachten geformuleerd, die leerlingen zelfstandig op een zelfgekozen moment kunnen uitvoeren. De opdrachten sluiten aan bij thema's die in het onderwijsprogramma aan de orde komen.

Er zal verslag worden gedaan van de bevindingen en we betrekken u bij ontwikkeling van het hier gepresenteerde prototype.

Leesvaardigheid bevorderen via leesplezier en motivatie (ronde 1)

Lucia Fiori (CPS)

Leesvaardigheid is wezenlijk voor schoolprestaties. Taal en leren zijn namelijk onlosmakelijk met elkaar verbonden.

De afgelopen jaren heeft CPS binnen het project 'effectieve aanpak lezen', twee succesvolle aanpakken lezen ontwikkeld, namelijk Vrij lezen en Thematisch lezen.

Beide aanpakken zijn gefundeerd op het uitgangspunt, dat aansluiten op eigen interesses en leesplezier de motoren zijn achter leeskilometers en het verbeteren van de leesvaardigheid van leerlingen. De aanpak Vrij lezen is sinds december 2010 uitgebracht en wordt ondertussen al op vele scholen met succes en plezier uitgevoerd. Thematisch lezen heeft net het licht gezien.

In deze workshop krijgt u een eerst kort uitleg over beide aanpakken. Vervolgens gaan we snel aan de slag. U leert namelijk hoe de aanpak concreet in de klas werkt en maakt opdrachten, zoals deze ook door leerlingen gedaan worden.

U verlaat de workshop met een duidelijk eerste beeld van beide aanpakken, aangewakkerd leesplezier en vast ook met een boekentip van uw mede-toehoorders.

Hoe het vwo voorbereidt op het wo (ronde 2)

Annemarie Oomen en Dick Nierop (APS)

Uit literatuuronderzoek blijkt de toeleverende school het studierendement van hun leerlingen in het wetenschappelijk onderwijs maar voor een klein deel te verklaren. Maar maakt een vwo school verschil als het gaat om aansluiting en oriëntatie in de doorlopende leerlijn vwo-wo? Ja, zo blijkt uit ons kwalitatief onderzoek onder 10 scholen met laag en hoog rendement bij één grote Nederlandse universiteit. Niet de denominatie, relatieve grootte van de vwo-afdeling in de tweede fase (TF) van een school, een specifiek schoolprofiel of het aantal academisch opgeleide docenten in de TF maken het verschil. Wel maakt verschil de wijze waarop de docenten de leerlingpopulatie percipiëren. Een andere bepalende factor is de mate waarin de leerlingen zowel de studie- als instellingskeuze met een flinke mate van zekerheid hebben gemaakt voor zij het Centraal Examen in gaan. We richten de aandacht in dit symposium op waar de scholen in ver-

schillen (ook volgens ander recent onderzoek) als op wat scholen nu laten liggen in de Tweede Fase vwo als het gaat om betere aansluiting naar wo te realiseren. LOB laat zowel qua positie in de TF als qua invulling te wensen over volgens de leerlingen en docenten. Zeker met de druk die vwo scholen zullen gaan ervaren door het voornemen van de minister om 'rendementscijfers van hun leerlingen in het vervolgonderwijs' openbaar te maken vormt dit symposium een actueel en schatrijk thema.

Begrijpend lezen, overgang PO-VO (ronde 2)

Corine Ballering (CPS)

Om goed te kunnen functioneren in de samenleving en om optimaal te kunnen profiteren van het onderwijs is begrijpend lezen essentieel. Goed kunnen lezen is immers van belang voor het succesvol doorlopen van de schoolloopbaan. Uit onderzoek van onder andere de Nederlandse Onderwijsinspectie (2000), Hacquebord e.a. (2004), Heesters e.a. (2007), de Nederlandse Taalunie (2008) en Van den Broek (2009), blijkt dat veel leerlingen in het primair onderwijs onvoldoende begrijpend kunnen lezen en daardoor in het voortgezet onderwijs onvoldoende in staat zijn teksten zelfstandig en met begrip te lezen. De aard van de problematiek is niet altijd eenduidig. Een deel van de leerlingen beschikt over geringe achtergrondkennis en woordenschat, een ander deel van de leerlingen heeft moeite met het zelf sturen van het leesproces door het toepassen van de leesstrategieën en weer andere leerlingen zijn door vele negatieve ervaringen gedemotiveerd en hebben geen plezier meer in lezen.

Wat is effectief, als het gaat om begrijpend lezen? Dat is in essentie de vraag van dit project.

In 2011 heeft de projectgroep een uitgebreide literatuurstudie gedaan naar kenmerken van een effectieve aanpak begrijpend lezen. Tevens is er een start gemaakt met de vertaling naar een opbrengstgerichte aanpak op leraar- en schoolniveau voor groep 7 en 8 PO en klas 1 en 2 VMBO. Vanaf najaar 2011 worden er op enkele pilotscholen gewerkt met de ontwikkelde aanpak, welke een bijdrage wil leveren aan een soepele overgang van PO naar VO. De vorderingen op de pilotscholen worden gemeten op leerling niveau met behulp van Diataal, en op leerkrachtniveau met behulp van een zelfbserveervatief formulier en een kijkwijzer.

In deze workshop brengen wij u graag op de hoogte van die kenmerken van begrijpend lezen die er toe doen en de praktijkervaringen met de ontwikkelde opbrengstgerichte aanpak begrijpend lezen. Samen met u onderzoeken we de betekenis van deze inzichten voor het verwezenlijken van een doorgaande leerlijn begrijpend lezen.

Opbrengstgericht rekenen in het voortgezet onderwijs (ronde 2)

Ria Brandt- Bosman (CPS)

De driejarige Research & Development 'Opbrengstgericht rekenen in het voortgezet onderwijs' loopt inmiddels een jaar met als hoofdvraag:

Welke kennis, tools en werkwijzen zijn er nodig om opbrengstgericht werken voor rekenen in het voortgezet onderwijs op docent-, groeps- en schoolniveau tot een succes te maken?

In het afgelopen jaar is er een literatuuronderzoek gedaan, een praktijkverkenning uitgevoerd en een uitwisselingsbijeenkomst met deelnemers vanuit zeer verschillende invalshoeken gehouden. Schoolleiders, docenten of coördinatoren spelen immers een andere rol bij opbrengstgericht rekenen dan bijvoorbeeld de inspectie, Cito of SLO. De mix van deelnemers bracht kennis en inzichten bij elkaar die van praktische toegevoegde waarde is voor deze R&D en interessant voor u als geïnteresseerde.

In deze workshop willen we u op de hoogte brengen van de resultaten tot nu toe. Bovendien willen we graag gebruik maken van de interessante mix aan kennis, ervaring en inzichten die bij u aanwezig is. In verschillende werkvormen zult u kennis delen met elkaar.

Symposium

Iedere leraar een onderzoeker?

Over de vraag of een leraar een onderzoeker zou moeten zijn, is veel te zeggen. Terwijl de één meent dat onderzoek doen een essentieel deel is van het werk van de leraar, plaatsen anderen de nodige kanttekeningen. De voorstanders menen dat onderzoek van leraren bijdraagt aan de kwaliteit van het onderwijs, een effectieve vorm van professionalisering is van leraren. De tegenstanders menen dat het onderzoek van leraren op z'n best lokale kennis oplevert en dus de naam onderzoek niet mag hebben. Doel van het symposium is de vraag waarom leraren onderzoekers zouden moeten zijn vanuit verschillende perspectieven te belichten op grond van kennis die is opgedaan in SLOA R&D.

Het symposium is als het volgt opgebouwd:

- Startpresentatie: Moet iedere leraar een onderzoeker zijn?
- Een pleidooi voor de leraar als onderzoeker vanuit verschillende perspectieven:
 - Kwaliteitsverbetering en professionalisering (CPS)
 - Collectief onderzoekend leren (KPC groep)
 - De onderzoekende school (APS)
- Tafelgesprekken
- Plenaire afsluiting. Op het snijvlak van onderwijs en onderzoek.

Een korte reactie van Wouter Schenke (docent aardrijkskunde en onderzoekcoördinator aan het Da Vinci College, onderzoeker/promovendus aan de Universiteit van Amsterdam)

Workshops

Vormgeven aan professionele ruimte (ronde 1)

Evelien Loeffen (KPC Groep) en Hanna de Koning (APS)

Een van de maatregelen in het Nederlandse onderwijsstelsel is de invoering van de 'wet op de professionele ruimte'. De wet is bedoeld om de zeggenschap te reguleren binnen de context van de schoolorganisatie waar de leraar werkzaam is, teneinde de leraar meer invloed te geven op het onderwijskundig beleid.

APS en KPC Groep doen gezamenlijk onderzoek naar de beleving

van professionele ruimte bij leraren in het VO. Het project richt zich in het bijzonder op de gedeelde verantwoordelijkheid van leraren, teams en leidinggevenden voor het verbeteren van het primaire proces.

In deze workshop schetsen we de grote lijn van het onderzoek: theoretisch kader en aanpak. Verder hoort u de eerste bevindingen voortvloeiend uit de gehouden interviews met 120 leraren en gaan we met u in gesprek over de professionele ruimte in uw (school)-organisatie.

De volgende vragen staan centraal:

- Wat is professionele ruimte? Is er ruimte of leegte?
- Hoe beleven leraren hun professionele ruimte in de school-organisatie? Wil men meer ruimte of meer richting?
- Levert vergroting van professionele ruimte ook beter onderwijs op?
- Welke kansen zijn er om de professionele ruimte in de school-organisatie te vergroten ten behoeve van het verbeteren van het onderwijs?

Onbewust leren (ronde 2)

Willem Denijs (APS), Lynn Voogt (Dijksterhuis en Van Baaren)

Hoe kun je in het onderwijs gebruik maken van het feit dat onze hersencapaciteit heel veel groter is dan ons "bewuste brein"? Met andere woorden wat kan een leraar doen om het rendement van het leren te verhogen, zonder dat de leerling daar op bewust niveau meer voor hoeft te doen? Dit is een vrije vertaling van de onderzoeksvragen en doelen van dit project, dat bestond uit een deel waarin de volgende centraal stonden:

1. Wat zijn kenmerken van situaties en taken waarin leerlingen cognitieve kennis opdoen buiten de schoolsituatie?
2. Welke onderwijssituaties zijn geschikt voor het oproepen van leren dat doorgaat na de les? Onder welke omstandigheden vindt dit leren plaats?

en een deel met de volgende vragen:

3. Wat zijn ontwerpprincipes om situaties te creëren waarin buitenschools leren plaats vindt?
4. Hoe kunnen docenten worden toegerust om leren buiten de les te stimuleren?

In deze workshop zullen we eerst met de deelnemers het begrip “onbewust leren” nader verhelderen. Daarna presenteren wij u de resultaten van het onderzoek dat APS in samenwerking met de Universiteit van Nijmegen heeft uitgevoerd. Daarin komen zowel het analyse- als het ontwerpdeel van het onderzoek aan de orde: een empirisch onderzoek (dat uitgevoerd is op VMBO en Havo/VWO) en een veld-onderzoek. Het eerste laat zien dat onbewust leren inderdaad plaatsvindt en dat je de daar bewust op kunt inzetten. Het tweede laat zien hoe docenten dit vertalen naar de praktijk en wat daarvan de opbrengst is.

Ten slotte is er gelegenheid om met elkaar de mogelijke reikwijdte en mogelijkheden van dit fenomeen verder te bespreken.

Hoe sturen middenmanagers het opbrengstgericht werken in hun team? (ronde 1)

René van Drunen (CPS)

CPS onderzocht in drie scholen op welke manier middenmanagers in het onderwijs een opbrengstgerichte cultuur in hun team effectief beïnvloeden.

Bij dit onderzoek waren alle teamleiders en hun docenten betrokken. Onderzocht is welke interventies door middenmanagers/teamleiders werden ingezet in het kader van opbrengstgericht werken en aan welke interventies door hen een grote waarde toegedicht wordt. Wordt dat ook door hun teamleden zo ervaren?

De oogst van dit kwalitatieve onderzoek is een beeld van de rolopvattingen van middenmanagers en van docenten over hun direct leidinggevende en een palet aan effectieve interventies.

In deze workshop worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd en we vragen de deelnemers te reflecteren op hun eigen schoolsituatie.

- Welke opbrengsten worden in uw eigen school belangrijk gevonden?
- In hoeverre krijgen de teamleiders een heldere opdracht van het hogere management?
- Hoe bepaalt u het resultaat van die opdracht?
- Welke interventies ziet u uw eigen middenmanagers uitvoeren.
- Hoe is de koppeling en doorvertaling van het schoolplan naar teamplan en persoonlijk plan?

Digigedrag: lerarengedrag en het gebruik van digitale schoolborden (ronde 2)

*John van Dongen en Evelien Loeffen, Mark van der Ende
(SG. Melanchthon Bergschenhoek)*

Vanuit programmalijn 2 de leraar staat de vraag centraal “Welke mogelijkheden zijn er om in professionalisering een gedeelde verantwoordelijk te realiseren tussen leraren en leidinggevenden in het belang van schoolontwikkeling en leerresultaten?” Binnen deze vraagstelling kiezen we het bevorderen van ICT gebruik in het curriculum en specifiek de digitale schoolborden als uitgangspunt. De twee vragen die centraal staan in dit project zijn: “Welke factoren zijn cruciaal voor de besluitvorming en intentie van leraren om digitale schoolborden te gebruiken en welke implicaties heeft dit voor het ontwerpen van interventies om het digitaal gebruik van digitale schoolborden in het curriculum te bevorderen?”

We zullen aannemelijk maken dat de investeringsmaatregelen die landelijk en in de scholen worden genomen om het gebruik van het digitale schoolborden te bevorderen noodzakelijk en randvoorwaardelijk zijn, maar de besluitvorming van de leraar om het digitale schoolbord werkelijk te gebruiken te weinig beïnvloeden. Zelfs als aan de randvoorwaarden wordt voldaan (de school heeft een 21ste eeuw visie op onderwijs, er is een ICT infrastructuur en veel digitale leermiddelen en een les waarin veel ICT gebruikt kan worden) dan nog is niet gegarandeerd dat een leraar ook daadwerkelijk het digitaal schoolbord gaat gebruiken.

We maken inzichtelijk welke factoren cruciaal zijn voor de besluitvorming van de leraar aan de hand van een geïntegreerd model voor gedragsvoorspelling en presenteren uitkomsten van vragenlijsten onder docenten vo om de werking van verschillende factoren op de besluitvorming van leraren kracht bij te zetten. In ons onderzoek hebben we de werking van de gevonden factoren in verband gebracht met ontwerpprincipes voor interventies in de school om het digitale gebruik van het schoolbord te bevorderen.

In samenwerking met de verantwoordelijke ict coördinator van één van de scholen waar men interventies heeft gepleegd met betrekking tot het succesvol implementeren, van digitale schoolborden, nodigen we de deelnemers uit om mogelijke interventie te benoemen die geschikt zijn voor de eigen situatie.

Symposium

Competent in Passend Onderwijs

Klaas Hiemstra (APS), Els Loman (CPS) en Linda Sontag (KPC)

Met de invoering van passend onderwijs wordt beoogd dat meer zorgleerlingen in het reguliere onderwijs worden opgevangen. Eén van de knelpunten in de huidige zorgstructuur van scholen voor regulier onderwijs is dat het aangepast onderwijs te veel buiten de klas wordt georganiseerd. Passend onderwijs moet dan ook vooral gestalte krijgen in de klas. De omgang met en begeleiding van leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte vraagt een breed scala aan competenties van de leraar.

De meningen verschillen over de deskundigheid van leraren om passend onderwijs verder vorm te geven. In enkele recent verschenen publicaties wordt een somber beeld geschetst van de mate waarin leraren beschikken over de benodigde competenties voor het realiseren van onderwijs dat uitgaat van verschillende onderwijsbehoefte van leerlingen. Daartegenover is ook bekend dat er op veel scholen al veel bereikt is door gerichte activiteiten rondom professionalisering.

In dit symposium ligt de focus niet op wat leraren niet kunnen of willen, maar laten wij op verschillende manieren zien wat er al bereikt is. Het symposium start met een plenaire inleiding van een inspirerende deskundige op dit terrein. Vervolgens wordt aan de hand van goede en inspirerende voorbeelden uit de praktijk getoond welke competenties van leraren bij passend onderwijs horen en hoe deze vergroot kunnen worden. Aan de hand van stellingen zal gediscussieerd worden. Verder is er volop gelegenheid voor de deelnemers aan dit symposium om ervaringen te delen.

Workshops

Ouders en Passend Onderwijs (ronde 2)

Hessel de Boer en Kees van Rooijen (CPS)

Kort gezegd is de onderzoeksvraag van deze R en D “waar de behoeften van de verschillende actoren liggen als het gaat om het vormgeven van zeggenschap van de ouders bij Passend Onderwijs in de nieuwe vorm”.

De opzet hierbij is te komen tot een waarderingskader waaruit blijkt hoe de behoeften van de verschillende actoren er uit zien en hoe medezeggenschap voor ouders dan vorm te geven is binnen het nieuwe regionale verband van Passend Onderwijs.

Voor dit onderzoek zijn voor de verschillende actoren vragenlijsten ontwikkeld en uitgezet. De uitkomst van deze vragenlijsten biedt de input voor de samenstelling van het waarderingskader. Als actoren in dit proces hebben we de volgende doelgroepen aangemerkt:

- Schoolleiders;
- Bovenschoolse bestuurders;
- Huidige coördinatoren van samenwerkingsverbanden;
- Ouders.

Het onderzoek is breed uitgezet in meerdere samenwerkingsverbanden. De gegevens van de vragenlijsten zijn verwerkt tot een waarderingskader. In deze sessie zal dan ook ingegaan worden op dit ontwikkelde waarderingskader en de onderliggende argumentatie hiervoor.

Tevens zal er aandacht zijn voor de wettelijk vastgelegde/voorgestelde vormen van inspraak voor ouders. De vraag van realisatie van deze wettelijk voorgestelde manieren van inspraak komt aan bod tegen het licht van de uitkomst van het onderzoek.

Onderwijszorgroutes in het voortgezet onderwijs (ronde 2)

Suzanne Beek (KPC groep)

In het primair onderwijs voeren veel basisscholen in het kader van passend onderwijs de 1-zorgroute in. Het handelingsgericht werken, dat de basis vormt van deze route, biedt ook in het voortgezet onderwijs kansen. KPC Groep heeft op drie pilotscholen onderzoek gedaan naar hoe scholen in het voortgezet onderwijs op maat een eigen

onderwijszorgroute kunnen ontwerpen en invoeren, die ertoe leidt dat mentoren en docenten hun onderwijs beter gaan afstemmen op de onderwijsbehoeften van leerlingen.

Centraal in de onderwijszorgroute staat de cyclus handelingsgericht werken, die door de mentor en docenten uitgevoerd wordt. In de workshop bespreken we uitgangspunten en invalshoeken voor het ontwerpen van een eigen onderwijszorgroute en gaan we in op keuzes en aandachtspunten bij het in de school implementeren van deze route. We besteden aandacht aan de professionalisering van de medewerkers in school en aan de positie en bijdrage van het intern zorgteam en het ZAT in de onderwijszorgroute.

Een van de pilotscholen presenteert haar eigen ontwerp en vertelt over haar ervaringen en bevindingen bij de implementatie van de onderwijszorgroute. Wat was de aanleiding om een onderwijszorgroute in te gaan voeren? Hoe verliep de implementatie? En wat zijn de resultaten?.

De deelnemers verkennen in kleine groepjes de kansen en mogelijkheden van een onderwijszorgroute voor hun eigen praktijk. Tenslotte wordt hen gevraagd een eigen route te visualiseren

Werken met 1-zorgroute in de klas, school en samenwerkingsverband (ronde 1)

Arjan Clijisen (KPC groep)

In de afgelopen jaren is in een drietal projecten onderzoek gedaan naar het werken met de 1-zorgroute in:

- basisscholen
- scholen voor speciaal basisonderwijs
- samenwerkingsverbanden

Tijdens de workshop vindt in samenhang een korte presentatie plaats van de ervaringen en resultaten van de invoering van de 1-zorgroute. Wat zijn randvoorwaarden, succesfactoren en onmisbare stappen bij de invoering van de 1-zorgroute in school? Wat zijn thema's voor de professionalisering? Hoe kom je vanuit de 1-zorgroute tot een goede afstemming tussen de schoolinterne en schoolexterne onderwijszorg? Biedt de 1-zorgroute een gezamenlijk denk- en werkkader voor de actoren die in de diverse geledingen van het SWV werkzaam zijn?

Aan de hand van een checklist kijken de deelnemers in groepjes naar de eigen school of naar het eigen samenwerkingsverband, we delen ervaringen met elkaar en gaan we met elkaar in discussie. We onderzoeken welke bijdrage de 1-zorgroute op schoolniveau en op het niveau van het SWV kan bieden aan het realiseren van passend onderwijs. Samen formuleren we de tien belangrijkste aandachtspunten voor het invoeren van de 1-zorgroute.

Symposium

Opbrengstgericht werken; de leraar is de spil

Voor 2018 moet 90% van alle scholen opbrengstgericht werken. Dat is een forse ambitie want hoewel op dit moment al veel scholen vorm proberen te geven aan opbrengstgericht werken, werkt op dit moment een grote meerderheid van de scholen nog niet op deze manier.

In dit symposium focussen we op de leraar als de spil van OGW in het primaire proces. We diepen in het symposium het concept opbrengstgericht werken uit, kijken daarbij vooral naar de rol van de leraar en verkennen welke organisatorische en praktische voorwaarden moeten worden gecreëerd. De rode draad in dit symposium is: Wat heeft de leraar nodig om zijn rol met betrekking tot opbrengstgerichtheid op te kunnen pakken?

Het symposium is als het volgt opgebouwd:

- Startpresentatie Opbrengstgericht werken (OGW), waar hebben we het over?
- Drie aspecten van OGW nader toegelicht
 - De plek van de leraar in de keten. Hoe zorgen we voor alignment? (CPS)
 - Het gesprek als middel. Hoe zetten we het gesprek in als middel om opbrengstgericht werken in de keten te versterken? (KPC Groep)
 - Hoe kan de docent leerlingen stimuleren en helpen om als leerling ook meer opbrengstgericht te werken? (APS)
 - Korte reactie van dr. Bas de Witt, (Universiteit Utrecht) (onder voorbehoud)
- Tafelgesprekken
- Plenaire afsluiting.

Workshops

De miX-factor, kansen voor Blended Leren (ronde 1)

Hans Kok, Michel van Ast, Elleke Verwaijen (APS)

In onze optiek gaat leren en ICT altijd over didactiek, over inhouden en klassenmanagement. Leren digitaal verrijken is een belangrijke

manier om de prestaties en motivatie van leerlingen te verhogen; het wordt interessanter, betekenisvol, eigentijds.

De inzet van ICT heeft ook veel relatie met het flexibiliseren van onderwijs. Het gaat dan om inzet van docenten, communicatie, groepering van leerlingen, gebruik van (eigentijdse digitale) leermiddelen en gebruik van een verscheidenheid aan werkvormen; van instructie aan grote klassen tot zelfstandig (laten)werken, face to face (F2F) en online, coöperatief leren en werken in de klas en op een wiki, van 1 op 1 tot samenwerken in een groep, van de leerling van consument tot producent.

De inzet van ICT kan een belangrijke en noodzakelijke bijdrage leveren; het leren kan worden gemixt: 'blended' leren. Blended leren vraagt om keuzes in contact, content en creatie.

Het project heeft een 'mengpaneel' van deze onderliggende variabelen ontwikkeld; de keuzes hebben effect op elkaar. In deze werksessie gaan we in groepen actief de variabelen onderzoeken en instellen.

We komen dan vanzelfsprekend bij de voorwaarden en de noodzakelijke stappen die een docent, een school, beleidsmaker of bestuur moet nemen om tot de juiste Mix te komen; de eigen mi X Factor.

Symposium

Benutten van talent in en om de school

*Minke Bruning (CPS), Ad Bijlard, Monique Sanders (APS),
Maartje Reitsma, Linda Sontag (KPC groep)*

Op veel scholen wordt de inrichting van de leeromgeving in hoge mate door een standaardcurriculum en beproefde werkwijzen bepaald. Door deze manier van werken is er onvoldoende zicht op al het talent dat scholen met hun personeel, leerlingen en ouders 'in huis' hebben. Talenten van leraren, leerlingen en ouders blijven onderbelicht, worden onvoldoende benut en krijgen zo ook weinig kans zich te ontwikkelen. Leraren hebben hiervoor te weinig 'echt' contact met leerlingen en ouders. Ervaringen die leerlingen buiten school opdoen, bijvoorbeeld in bijbaantjes of (maatschappelijke) stages, worden onvoldoende meegenomen in de school. Voor ouders geldt dat niet anders: er wordt op school nauwelijks met hen samengewerkt en gebruik gemaakt, van hun ervaringen in persoonlijk leven en werk en van hun netwerken.

Dat kan anders! Door meer oog te hebben voor talenten binnen en buiten het schoolgebouw kan de leeromgeving rijker worden, komen betrokkenen meer in hun kracht te staan en wordt er op een heel natuurlijke wijze gebouwd aan het ontstaan van een (h)echte gemeenschap waarin medewerkers, leerlingen en ouders zich wel bevinden en gemotiveerd zijn om aan en van elkaar te leren.

Het symposium gaat van start met een state of the art inleiding door een deskundige op het gebied van talentontwikkeling. Daarna volgen korte presentaties van enkele praktijkonderzoeken met en door scholen. Er is verder volop gelegenheid voor de deelnemers om in kleinere groepen ervaringen te delen.

Workshops

Kennis maken en delen in het primair onderwijs: Een onderzoek naar kennisgemeenschappen (ronde 1)

Jürg M. Thölke, Fionnuala Herder-Wynne, Gerbert Sipman, Haske van Vlokhoven (allen van de HAN) en Marleen van der Lubbe (PO-Raad)

Het lectoraat 'Innovatie van leren in organisaties' van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) heeft in opdracht van de PO-Raad onderzoek gedaan naar kennisgemeenschappen in het primair onderwijs. Een kennisgemeenschap ontstaat wanneer een groep mensen kennis, inzichten en ervaringen in hun vakgebied wil delen met als doel om samen nieuwe kennis en andere manieren van handelen te ontwikkelen. Gedurende het onderzoek is d.m.v. telefooninterviews, emails en een vragenlijst een landelijke inventarisatie gemaakt om tot een landkaart te komen van kennisgemeenschappen in Nederland. Daarnaast is - door middel van casestudies - door een vergrootglas naar de inrichtingskenmerken, leerprocessen en leeropbrengsten van een zestal kennisgemeenschappen gekeken. De volgende vragen stonden hierbij centraal: *hoe wordt kennis gedeeld, gecreëerd en wat zijn werkende ingrediënten van deze kennisgemeenschappen?* Veel onderzoek naar kennisgemeenschappen beperkt zich tot sleutelpersonen. Het is echter minder inzichtelijk hoe deelnemers als groep functioneren en hoe zij van elkaar leren. Ook is er nog niet bekend of kennisgemeenschappen daadwerkelijk helpen de kloof tussen onderzoek en praktijk te overbruggen en of het deelnemen aan een kennisgemeenschap tot individueel of gezamenlijk leren leidt.

De PO-Raad en de onderzoekers van de HAN hebben veel vertrouwen in de vernieuwende kracht van kennisgemeenschappen in het onderwijs. In deze workshop delen wij niet alleen onze bevindingen maar wij gaan vooral met de aanwezige gasten op zoek naar *'Hoe verschillende actoren (PO Raad, bestuurders, directeuren, onderzoekers, docenten, studenten) het fenomeen 'kennisgemeenschappen in het PO kunnen versterken' om tot zinvolle en gedragen onderwijsvernieuwing te komen?'*

Onderzoek de school in: welke samenwerking met onderzoekers past bij mijn project? (ronde 2)

Monique Volman, (Universiteit van Amsterdam), Wouter Schenke (Kohnstamm Instituut)

Vier school/teamleiders van R&D-projecten die gefinancierd worden uit SLOA-regelingen VO-raad

“Onderzoek de school in” is een veelgehoorde kreet de afgelopen jaren. Maar hoe krijg je dat als school voor elkaar en welke vormen van samenwerking met onderzoekers zijn mogelijk?

De workshop start met een presentatie van de vier samenwerkingsvormen tussen scholen en onderzoekers die onderscheiden kunnen worden op basis van het overkoepelend onderzoek naar de R&D-projecten bij de SLOA-regelingen van de VO-raad. De vier samenwerkingsvormen zijn:

A. School aan het roer

School is sturend in onderzoek en ontwikkeling.

Interne onderzoekers voeren onderzoek uit; ondersteuning van externe onderzoekers.

B. Integratie onderzoek en school

School en onderzoeker zijn beide sturend in onderzoek en ontwikkeling.

Externe en interne onderzoekers voeren onderzoek uit.

C. Ieder brengt zijn expertise in

Onderzoeker is sturend in onderzoek. School is sturend in ontwikkeling.

Externe en interne onderzoekers voeren onderzoek uit.

D. Onderzoeker leidt onderzoek en stuurt ontwikkeling

Onderzoeker is sturend in onderzoek en in ontwikkeling.

Externe onderzoekers voeren onderzoek uit; evt. ondersteuning van interne onderzoekers.

Vervolgens vertellen vier school/teamleiders hun ervaringen met de door hen gekozen samenwerkingsvorm in hun R&D project.

Doel van de workshop is overwegingen die een rol kunnen spelen bij de keuze van een bepaalde samenwerkingsvorm te presenteren en met de deelnemers te bediscussiëren. Dit kan schoolleiders /projectleiders / onderzoekscoördinatoren ondersteunen bij het kiezen van een samenwerkingsvorm bij de start van een onderzoeksproject in hun eigen situatie.

De school en zijn omgeving: de deuren open of dicht? (ronde 2)

Sophie Verhoeven (KPC groep), 2 schoolleiders (PO en VO)

De maatschappij verwacht tegenwoordig veel van scholen: hoge opbrengsten, ontwikkelen van sociale competenties, leerlingen voorbereiden op goed burgerschap, heldere verantwoording, stevige relaties met ouders, goede samenwerking met CJG's etc. etc.

Om aan al deze verwachtingen te voldoen ervaren scholen een hoge druk. Veel taken worden ervaren als 'extra' of 'erbij' en hebben een weinig structureel karakter.

Toch kan een stevige maatschappelijke opdracht, op basis van beargumenteerde keuzes die afgestemd zijn op de leerlingpopulatie en hun behoeften, veel helderheid en rust geven.

Maar hoe maak je die keuzes en hoe bepaal je je focus? Waar ligt de grens van de maatschappelijke opdracht van de school? Hoe zorg je voor samenhang en verbinding?

In dit project zijn zes basis- en voortgezet onderwijs scholen aan de slag gegaan met het systematisch vormgeven en verankeren van hun maatschappelijke opdracht. Zij hebben hun wijk en populatie in kaart gebracht, hun visie verwoord en bijpassende activiteiten ontwikkeld.

In deze workshop vertellen twee schoolleider (van een basisschool en een scholengemeenschap voor voortgezet onderwijs) hoe zij dit traject ervaren hebben, wat knelpunten waren en wat het hen opgeleverd heeft. Dit alles wordt ingeleid en onderbouwd door een onderzoeker en bediscussieerd met aanwezigen.

Leren mét ouders, hoe doe je dat? (ronde 1)

Gerben Heldoorn (CPS)

De betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs is een actueel thema. Ouderbetrokkenheid is een niet-vrijblijvende en gelijkwaardige samenwerking tussen ouders en school, waarin ouders en school vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid werken aan de (school)ontwikkeling van het kind. Ouderbetrokkenheid beoogt slechts één ding: een betere wereld voor het kind, de ouders en de school.

Maar, hoe werk je op een gelijkwaardige manier samen? Hoe maak je de samenwerking tussen school en ouders niet-vrijblijvend, met oog voor elkaars positie en verantwoordelijkheid?

CPS doet onderzoek naar de vormen van ouderbetrokkenheid die effectief zijn op scholen, zowel in het primair onderwijs als in het voortgezet onderwijs. Hierbij vergelijken wij de gebruikte vormen in Nederland met de standaarden van ouderbetrokkenheid van de Amerikaanse Parent Teacher Association (PTA).

Tijdens de workshop delen we de eerste onderzoekresultaten en denken we met u na welke vormen van ouderbetrokkenheid bij de PTA-standaarden passen. We denken na over concrete aanbevelingen voor uw school om ouderbetrokkenheid nog beter vorm te geven.

Ieder kind heeft immers recht op een goede samenwerking tussen school en ouders!

Contact maken met behulp van Theory U (ronde 1)

Monique Sanders en John de Haas (APS)

Veel leraren zijn actiegericht: zodra er zich iets voordoet in de klas bekijken zij in een oogwenk de situatie, wegen verschillende opties af en komen tot actie. Dat is logisch: binnen het onderwijs zijn ze er als het ware op geselecteerd. Je krijgt op een dag zoveel gedrag op je af waarover je een beslissing dient te nemen, dat je extreem goed bent (geworden) in het 'in actie komen'. Als problemen iets ingewikkelder worden werkt deze strategie lang niet altijd. Ingewikkelde problemen vragen eerst om contact te maken alvorens aan oplossingen te denken. Om dit te bereiken hebben wij in dit R&D project de methodiek van Theory U van Scharmer gekozen als basis. Dit U-model biedt mogelijkheden om leraren, zorgprofessionals en schoolleiding een groter potentieel aan oplossingen aan te laten boren.

In dit project onderzoeken wij of het contact maken met behulp van het U-model zorgt voor dat grotere potentieel en daarmee een groter gevoel van veiligheid en welbevinden bij leerlingen. Het APS verzorgt de U-trainingen en de U-gesprekken met en tussen leerlingen, docenten, zorgcoördinatoren en schoolleiders. De RUG (universiteit Groningen) voert de metingen en het onderzoek uit.

In de workshop zullen we het U-model presenteren en u enkele elementaire stappen daarin laten ervaren. Daarnaast maakt u kennis met de opzet van het onderzoek, en met de eerste resultaten.

Symposium

Kwaliteit door besturen en managen

Marjan Vermeulen (KPC Groep), Daniëlle Verschuren (KPC groep), Boudewijn van Velzen (APS), Marlou Beeke (CPS), met medewerking van Frans de Vijlder (Hogeschool Nijmegen-Arnhem)

Kwaliteit is 'de mate waarin iets goed is', zo leert ons Van Dale. Dat lijkt een heldere omschrijving, maar zodra we het hebben over onderwijskwaliteit zien dat zowel de invulling van 'goed' en van 'mate' niet zonder problemen is.

Nog interessanter wordt het als we uitgaan van de veronderstelling dat bestuurders en managers kunnen bijdragen aan die onderwijskwaliteit. Toch is dat het uitgangspunt geweest dat KPC Groep, CPS en APS in de afgelopen periode hebben gehanteerd in een reeks R&D projecten. Samen met een groot aantal scholen zijn we op zoek gegaan naar gedrag van bestuurders en schoolleiders dat bijdraagt aan het vergroten van onderwijskwaliteit. Tijd dus om te oogsten – wat hebben we geleerd? En op welke wijze speelt de autonomie van schoolorganisaties daarbij een rol? Wie bepaalt wat 'goed' is? En hoe stellen we de maat vast?

In dit symposium zullen medewerkers van KPC Groep, CPS en APS kort presenteren wat de lessen zijn die door verschillende projecten in hun instituut zijn geleerd. Frans de Vijlder, lector Goed Bestuur en Innovatiedynamiek in Maatschappelijke Organisaties bij de Hogeschool van Nijmegen en Arnhem, laat zijn licht schijnen over die lessen. En ten slotte zullen de deelnemers worden uitgenodigd een bijdrage te leveren aan de discussie.

Workshops

Spoorzoeken en de weg vinden (ronde 2)

Naomi Mertens en Willem de Boer (APS)

- Welke deskundigheidsbevordering vindt op dit moment plaats, als het gaat om Opbrengstgericht Leiderschap?
- In hoeverre is binnen het huidige aanbod voor Opbrengstgericht Leiderschap, behalve kennis over data-analyse, ook aandacht voor strategieën voor schoolleiders, om in scholen 'leerconversaties'

op gang te brengen, en dus een verandering in cultuur en structuur te bewerkstelligen?

- Welke leervragen- of thema's ten aanzien van Opbrengstgericht Leiderschap zijn te identificeren vanuit de 'vraagkant': schoolleiders en bestuurders.

Rond deze drie vragen is onderzoek gedaan naar aanbod en vraag met betrekking tot Opbrengstgericht Leiderschap (OGL). Om schoolleiders te helpen dit aspect van leiderschap te versterken is er binnen opleidingen en nascholing aandacht voor het omgaan met data en het realiseren van een meer opbrengstgerichte cultuur binnen de scholen. Het is daarbij belangrijk dat OGL helder gedefinieerd wordt. In hoeverre komen opleidingen tegemoet aan de vragen van de schoolleiders en welke vragen zijn dat? Vanuit de grote diversiteit die er bestaat op het gebied van leiderschapstrainingen en scholingsaanbod vanuit opleidingen is het vinden van de juiste match niet eenvoudig. In het onderzoek worden zowel vanuit wetenschappelijke inzichten als praktijkonderzoek criteria aangereikt met als resultaat een vergelijkend overzicht van een aantal opleidingen. In de workshop willen we deelnemers betrekken bij de manier waarop het onderzoek is uitgevoerd.